

ACC. N:R M. 9007:1-15

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Håkan Ek*  
Härad: *Härjedalen* Adress: *Olafsgat., Härlinge*  
Socken: *Dagstorp m. fl.* Berättat av: *Densamme*  
Uppteckningsår: *1943.* Född år *1869* i *Pödenvidinge.*

*Arbetsgillen.*

*H. G. 7*

ACC. N:R M. 9007:1-15

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Håkan Ek*  
Härad: *Härjedalen* Adress: *Chofsgat., Hårhinge*  
Socken: *Dagstorp m. fl.* Berättat av: *Densamme*  
Uppteckningsår: *1943.* Född år *1869* i *Pödenvidinge.*

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

*Arbetsgillen.*

*H. G. 7*

ACC. N:R M. 8007:1.

Landskap: Skåne  
Härad: Haryägers  
Socken: Dragatorp m. fl.  
Uppteckningsår: 1943

Upptecknat av: Håkan Ek  
Adress: Olafogatan, Hårlinge  
Berättat av: Håkan Ek  
Född år 1869 i Lödrevidinge

LUNDS UNIV.  
FOLKMINNES-  
ARKIV

(H. E. 7.)

Om arbetsgillens  
Förhållandena som skildras är från 1870-1880  
Talen och gäller bondgårdar på 50 a 100 tunn-  
land. Som enskiftet i byarna i mellersta  
delen av haryägers härad, vittas gårdar denna  
skildring avser, genomfördes de två första  
årtiondena av 1800 talet så blev det endast  
ett fåtal gårdar kvar i byn, så gäller det  
här enskilda gårdar. Lika säga något som  
gäller gemensamt för alla gårdarna i en  
by är naturligtvis omöjligt, då gårdarna  
är olika stora och egarna är i olika ål-  
drar och i olika ekonomiska förhållanden,  
utan det gäller endast i stora drag.

Skriv endast på denna sida!

Någon byttskjälp av arbetskraft, gårdarna emellan, förekom mycket sällan, utan när mera arbetskraft behövdes så var det med lejd arbetsskjälp. - Då matförhållandena var ganska enkla i vardagslag, så förekom vid vissa tillfällen när där var lejd arbetsskjälp att det bestods bättre mat och mera spritvaror än vanligt, och då sade man att det var gilla fasti folket inte bytte om kläder eller dansade eller var tillsammans utåt kvällen. Sådana gillens voro:

1. Sägille, då rådden av säd var verkställt om våren. Då brukades med körs eller kalvfrikassé till middag, fint bröd med smör och ost till "lillomidda" (mellanmål kl. 8.30 fm.) fint bröd, smör och rökut fläsk eller korv till "merta" (mcrafton, mellanmål kl. 4 em.) samt risgrynsgröt till kvällsmat.

2. Måsegille när man tog upp torv i mossens  
arbetet utfördes av både män och kvinnor.  
Som mossen i allmänhet låg långt från gården  
så skickades maten med skjuts till mossen om  
den inte var alltför långt avlägsen, i annat  
fall hade de måtäckt med för hela dagen  
och då bestods lagad mat till kvällsmat.
3. Slättergille förekom inte här emedan här  
inte var någon slätteräng, och vid huggning  
av klöver sådes inte att det var gille.
4. Rugille, Rumejninggille (Ru = råg): den  
första dagen man högg råg, då var det vanligt  
att det slaktades ett lamm och då bjöds ~~från~~  
till middag färsk soppa med klumpfä på  
lammkött och någon sorts saftmat till ef-  
terrätt. Till kvällsmat var det vanligt  
med risgrönsgröt. Skott köttarbete utfördes  
av både män och kvinnor.

5. Pantofflagille, <sup>(potatisgille)</sup> då man plockade upp potatis, arbetet utfördes av kvinnor och barn.
6. Rercgille, när man rev pantoffler till stycke, (när man på handrevjärn mosade dönder rå potatis för att utvinna stärkelse-potatismjölet.) Arbetet utfördes huvudsakligen av kvinnor och efter arbetets slut på åkern för dagen även av gårdens manfolk. Efter som all potatisen som skulle vara till stärkelse skulle rivas för dagen så fick de stundom hålla på ända till bort mot midnatt. Det bjöds då på extra kvällsmat och kaffe. Under arbetet pratades, berättades historier och sjöngs visor.
7. Brydegille, när man "bröd hör" bråkade linn. Bräka linn kunde man antingen i "brydestua", då linet torkades och bråkades i en särskild byggnad som för eldfarens skull låg ett stycke från andra byggnader, och användes

är efter år, eller på "grov" grov-dike, då en provisorisk eldstad uppfördes där linct  
Torkades och arbetet utfördes under bar him-  
mel. Torkningen utfördes av en äldre  
kvinna med biträde av två eller tre kvin-  
liga hjälpare. Spälva bränningen utfördes av män.  
8. Sküttegille. (Skåktegille) då lintågorna be-  
friades från skävorna medels en träkniv.  
Arbetet utfördes av kvinnor.

9. Karddegille då ull eller blånor kardades.  
I äldre tider var det huvudsakligen ull som  
kardades på dessa gillen, men sen det blev mer  
allmänt med kard och spinnerier lämnades  
ullen till sådana fabriker och sen var det  
mäst blånor som kardades. Arbetet utfördes  
endast av kvinnor. Hänvisas till kardvisan \*

10. Höstgille var ett gille i egentlig mening  
emedan där inte förekom något arbete.

\* som är diktrad av tvänne drängar som var närvarande vid ett kardgille.

Det brukade vara andra eller tredje lördagen  
efter där var inhöstat vid gården och då bjöds  
alla som varit betydligt med höstarbetet.  
Förberedelserna till höstgillst började flera  
dagar innan, med bakning av groft, sursött, två  
och tre sorters kagebröd (= fint bröd) och något vetebröd,  
det bruggades dricka, det slaktades en "häna"  
(galltacken) eller en "bede" (kastreter bagglamm)  
samt köptes hem också till köttbullar och  
frikadeller vidare brännvin, rom eller konjak  
ett par karduser Trockums Våligt och Gott  
(röktobaks) en låda om 100 st. cigarrer a 3 kr.  
(Saxtorps Havanna). Cigarretter, Lageröl och  
sodavatten användes också. På lördags  
f.m. rymdes upp och ropades på en loge  
så att där kunde dansas, Baynar och redskap  
satte i ordning etc på gården så det såg  
ordentligt ut.



Någon dag innan gillet skulle vara  
blev en pojke skickad att rida omkring till  
de som skulle bjudas (muntligen) med hels-  
ning från S. N. och Mor S. N. om S. N. ville  
komma dit om lördag kv. halv tre på höstgille.  
Någon av tjänarna frågade husbondefolket  
om de fick säga till någon att komma dit  
och spela, det var alltid någon dräng eller  
hantverkare som kunde spela bäljespel  
(dragharmonika) som brukade utföra muikar,  
fiolmuik förekom sällan. Om spelmannen  
när inte hade deltagit i höstarbetet och så-  
ledes inte bjöds till själva gillet, så kom  
han inte förrän bort mot kväll när dansen  
skulle börja.

På 1870- och 1880-talet brukades inte s. k. folk-  
rum på bondgårdarna utan tjänste och ar-  
betsfolket intog sina måltider i stugan.

8.  
(vardagsrummet) tillsammans med husbon-  
de-folket, och vid höstgillt dukades det  
vanliga långbordet för karlarna med husbon-  
den vid översta bordändan och drängarna  
på sina vanliga platser på bänken vid fön-  
stren dagkarlarna satt dels på bänken vid  
fönstren och dels på stolar vid motsatta ändan  
av bordet med de ätsta och mest ansedda  
närmast översta bordändan. Om icke  
långbordet räckte till så ökades det på läng-  
den med ett mindre bord. Tvinnorna  
satt vid ett extra bord vid kaminen (träd-  
gårdssidan i stugan). Klädslen var  
vanliga söndagskläder med krage, förkläng  
och slips samt läder skor, i vardagslag  
användes mest träskor eller träpflor.  
Middagen serverades vid tvåtiden när  
alla var hemma. Serveringen var duk-

9  
på bordet och tallrikar, kniv och gaffel till  
var och en (brukades inte i vardagslag) dricka  
druckes direkt ur luggad träkanna eller drie-  
karkrus av porlän och till brännvinet användes  
endast två glas som alla fick supa av.  
Matens bestod av groft, sursalt och kuglebröd  
(fint bröd) smör, oat, korv, kokt rökt skinka  
och revbenspijett, köttbullar och bruna bönor.  
Första soppan på ~~lamm~~<sup>lamm</sup> lammkött med frikader-  
ler och klump, till efterrätt saftsoppa eller  
rögröd (saftkräm) med mjölk samt någon sorts  
småkakor. Hvarlarna fick vanligen tre supar  
till maten och de kvinnor som ville ha bränn-  
vin fick en sup.

Öttio tre timmar efter maten var det kaffe  
och kakeor och gåkar. Tobaks rökades ur långa  
eller halvlånga pipor sällan ur korta pipor  
s. k. snuggor, samt cigarrer. Cigaretter och

(L. u. F. 27)

10  
cigarr-cigaretten fanns inte på den tiden. Senare  
dracks Toddy av rom, varmt vatten och socker,  
grogg dracks icke, och så kom kortlekarna  
fram. Det spelades dubb, knuck, rista stick,  
dundra part eller kille, insatserna var 5, 10  
eller 25 öre så att de som hade tur och kunde  
sköta sin kort rätt kunde vinna ett par kr.  
på kvällen. Kvinnorna brukade inte spela  
kort, de hjälpte till i köket med disk o.d.  
eller satt och pratade.

I kvälleningen och pigorna hade mjölkat  
och arbetet i köket var undanstökat. Kom  
spelmannen och när han fått ett par supar  
eller en Toddy så börjades dansen på logan.  
Om någon av tjänstefolket hade en s. k. kus-  
sin i granskapet brukade den komma och  
deltaga i dansen. Det dansades vals, polka,  
mazarin, galopp och någon gång kadri.

Eftersom apelmannen inte förstod noter utan spelade efter gehör så var det inte utan de enklare danserna han kunde spela, men det gick ändå, bara det var dans. ~~Emellåt~~ Emellåt dansades ringdanser och danslekar till sång. När de dansande blev trötta på att dansa så var det någon som började sjunga någon gammal kärleksvisa t.ex. Halmar och Hilda, Erik och Karin, Stel och Hilda m. fl. eller alldeles nya visor tryckta i år 1942, såsom visor om mord, dråp och sjöolyckor eller beväring, krigare och sjömans visor. Bland tjänstefolk och arbetare sjöngs det mycket mer för än nu, och det var alltid någon som kunde leda sången utan både Dag Westberg och Loven Lilja. (Var man ute en lördags eller tisdagskväll kunde man nästan alltid höra någon som sjöng i något vacker ströck.)

Utåt kvällen bjöds det på kvällsmat bestående  
av smörgåsmat med uppskuret kött av olika  
slag, risgrynsgröt och risbakade (risgrynskaka)  
med saftsaas och så brännvin naturligtvis.

Dansen och kortspelen fortsatte sedan utåt  
småtimmarna, och så var det slut med det  
roliga den gången.

Det förekom stundom att någon av karlarna  
tog sig något för mycket till bästa av mat  
och dryck, att de inte kunde hålla ut tills  
det var slut utan måste lägga sig att vila  
någon stund eller också gå hem. När gästerna  
gick hem kunde det hända att någon av  
de ~~manliga~~ manliga hade svårt att hålla  
sig på vägen, men då var det till att hjälpa  
varandra så att de kom lyckligt hem.

Fäst det sägs ganska mycket på höstgillerna  
så kan jag inte minnas att det ~~var~~ blev någon

ovänskaps eller något slags mål vid dessa tillställ-  
ningar. Så ungefär var i allmänhet ett  
höstgille på en medelstor bondgård i mellersta  
delen av härjagers härad på 1880-talet.

11. Träskemansgille (triskemansgille). Då träskningen  
med slaga var slut för året, brukades på som-  
liga gårdar serveras pannkaker / ~~piätes~~  
(färdigt av kornmjöl och jäst smet) till middag  
den sista dagen det träskades.

12. Resegille (Taktagsöl), brukades alltid när  
takatolen var rest vid <sup>en</sup> nybyggsad. När  
alla sparrarna var uppresta och stagade  
uppspikades i en av de mellersta sparrarna  
en enkel galje av låket och i den upphängdes  
en krans, bunden av något grönt och blommor  
av vad årstiden hade att bjuda.

Till resegillet bjöds alla som arbetade vid  
bygget, samt gårdens eget folk. Det var

kvällsmat (Supé) som bjöds och bestod av smörgåsar, en eller två varmrätter <sup>och</sup> ~~samt~~ efterrätt samt brännvin. Sedan var det kaffe med slopp och gökar samt något acmare toddy och tobak och cigarrer. Kortspel brukades men som där inte var några fruntimmers med, så förekom ingen dans. Gilllet varade till något utåt kvällen.

Det var nödvändigt att bjuda ett ordentligt gille med riklig traktering ty annars kunde det hända att någon av byggnadsarbetarna under natten hade tagit bort kranen och hängt upp en gammal koast eller dylikt i stället, för att visa att trakteringen inte varit till belåtenhet.

13. Klönegille har inte förekommit här på orten sen omkring 1850 talet, så det vet jag ingenting om. Då fruntimmer var med att



uppföra klensväggar så förekom nog dans  
vid sådana gillen.

14. Byggnadsgille hölls en tid efter det  
att byggnaden var alldeles färdig och ta-  
gits i bruk. Det var inte något arbets-  
gille utan ett vanligt gille för det vanliga  
gilleslaget jämte byggmästare, boverantörer,  
och de bönder som hjälpt till med körslor  
av material till bygget. Det var huvud-  
saken för att visa hur den nya byggnad-  
en såg ut invändigt.

Några föreningar och sammanslutningar känner  
jag ej till från den tiden, vareken bland ungdom  
eller bönder och efter enskiftet upplöstes det  
gamla byalaget så småningom.